

dinanderia - podľa belgického mesta Dinant, presláveného od stredoveku tradíciou *mosadzného* tovaru; názov pre predmety z *farebných kovov* a ich zliatin s nasledovnou úpravou (*patináciou*, lakovaním); v súvislosti so *starožitnosťami*; pozri *umelecké opracovávanie kovov*; *dielo výtvarné*

dinapolis - v *urbanistickej* teórii *ekistiky* druhé štádium mestského osídlenia, ktoré sa vytvorilo živelnou premenou zo základného tradičného typu *polis* v 19.st.

dinár - zlatá islamská *minca* razená od 7.st. o hmotnosti 4.25 g

Dinet Nasreddin - (†1929); narodený ako Alphonse-Étienne Dinet; francúzsky maliar *orientalista*; pozri *francúzski maliari 19.st.*, *francúzski maliari 20.st.*, *parížski umelci*

<https://www.google.sk/search?q=etienne+dinet+painter&espv=2&biw=1844&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0CCQQsARqFQoTCIOzoIGc1ccCFQE3FAod84ICQw&dpr=1>

https://en.wikipedia.org/wiki/Nasreddine_Dinet

N. Dinet: Zuzana a starci (1911)

N. Dinet: Milovník hadov (1889)

N. Dinet: Káhira, hmla a oblaky prachu v podvečer (19.-20.st.)

DIN-norma - *norma Din*; pozri *formát*
dinos -

http://fr.wikipedia.org/wiki/Dinos_du_Peintre_de_la_Gorgone

Diogenes zo Sinopy - (†323pr.Kr.); gréc. gr. Διογένης/Diogenes; tiež známy ako Diogenes Kynik; grécky filozof, jeden zo zakladateľov a najradikálnejší predstaviteľ *kynizmu*; pozri *Phryne*, *Lais* z *Hycara*

-v súvislosti s heslom *kynizmus*: grécky výraz kynikos znamená psí alebo psovský; zakladateľom tejto školy bol Diogenes zo Sinopy, ktorý prijal prezývku κύων/kýon – „pes“; Diogenes si veľmi cenil charakterových vlastností psov, ktorí žili a páрили sa na uliciach bez toho, aby sa za tento štýl života hanbili; on sám vyznával sebestačnosť, opovrhoval falošným studom a *psov* považoval za zosobnenie *cností*

<https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Diogenes>
http://de.wikipedia.org/wiki/Ugo_da_Carpi

https://www.google.sk/search?q=Tischbein:+Diogenes+Sinope&espv=2&biw=1852&bih=995&tbm=isch&imgil=jaQCcjFYXO7jYM%253A%253BcFdhVltIhgONSM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fviticodevagamundo.blogspot.com%25252F2010%25252F12%25252Fdiogenes-of-sinope-ca-404-ca-323-bc.html&source=iu&pf=m&fir=jaQCcjFYXO7jYM%253A%252CcFdhVltIhgONSM%252C_&usg=__pWGpb6vs5408q_psUG8-Hb11Fs%3D&ved=0CEkOyjc&ei=rqGIVKakJsTUapybgaAF#facrc=&imgdii=&imgrc=jaQCcjFYXO7jYM%253A%253BcFdhVltIhgONSM%253Bhttp%25253A%25252F%25252F3.bp.blogspot.com%25252F_DAMs68hf4ns%25252FTQhwBiVzzLI%25252FAAAAAAAACT8%25252FBbZzDqQ1L3U%25252F640%25252FJan_Victors_-_Diogenes.jpg%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fviticodevagamundo.blogspot.com%25252F2010%25252F12%25252Fdiogenes-of-sinope-ca-404-ca-323-bc.html%253B512%253B616

http://www.artforgers.com/tag.cfm?id=Diogenes_of_Sinope_looking_for_a_man
<http://www.liveinternet.ru/users/3184308/post293425418/>

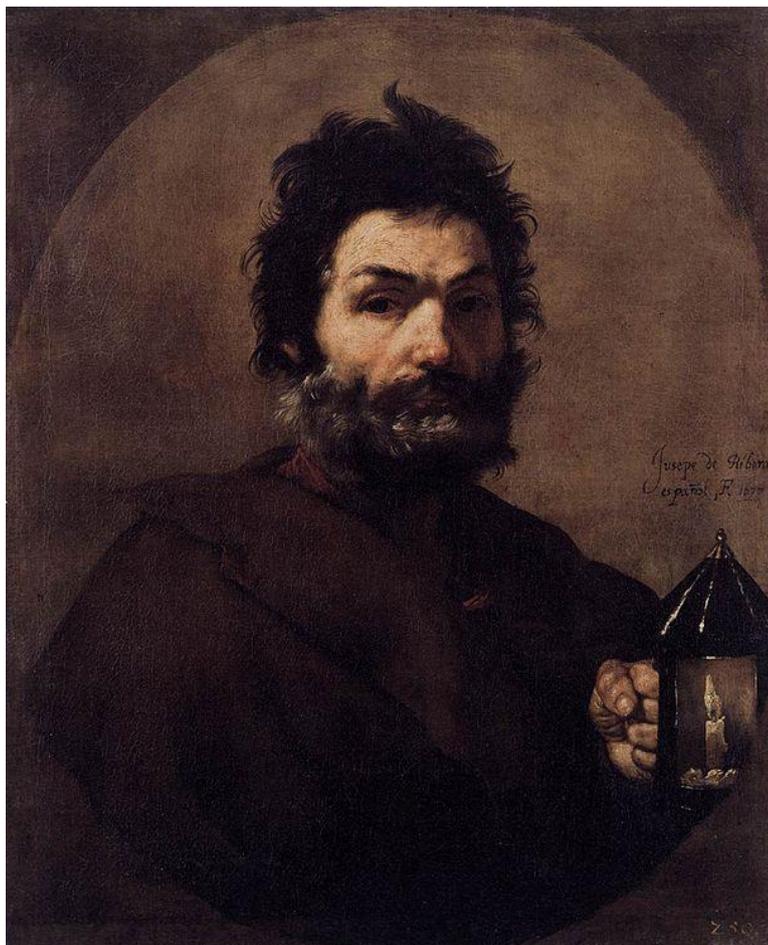
G. Bonasone podľa Parmigianina: Diogenes (rytina, 1546)

G. B. Langetti: Diogenes a Alexander (1635)

Okruh G. B. Langettiho: Diogenes (17.st.)

J. de Ribera: Diogenes (1637)

C. De Vos: Diogenes hľadá muža (1599-1651)

C. de Vos: Alexander a Diogenes (17.st.)

C. de Vos: Diogenes (17.st.)

N. Poussin: Krajina s Diogenom (1647)

C. Dolci: Diogenes (17.st.)

G. Gandolfi: Filozof Diogenes a Alexander Macedónsky (1792)

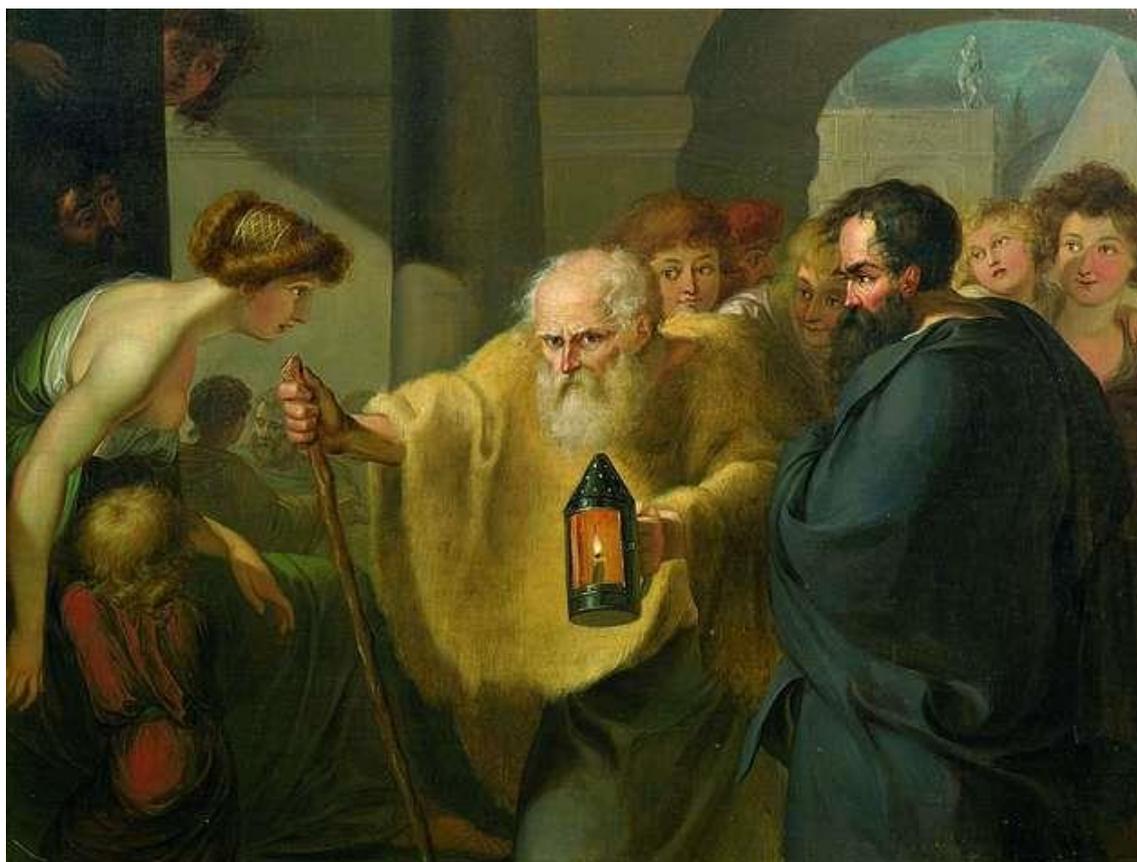
Taliansky maliar z 1. polovice 18.storočia, Pannini-okruh autora: Alexander Veľký a Diogenes (1730-1750)

A. Pajou: Diogenes hľadá človeka (1781)

J.-L. Gérôme: Diogenes (1860)

J. H. W. Tischbein: Diogenes Sinope (1780)

J. Bastien-Lepante: Diogenes (1873)

Dioklecián - († 313); lat. Diocletianus, celým menom Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, pôvodným menom Diokles; rímsky cisár od r. 284 305; jeho vládou sa začína nové obdobie rímskych dejín, obdobie neskorého cisárstva; pochádzal z chudobnej ilýrskej rodiny z Dalmácie a pôvodu bol celkom neslávného; väčšinou sa myslí, že bol synom pisára; stal sa vojakom a vo svojej vojenskej kariére úspešne postupoval až sa stal veliteľom stráže cisára Numeriana; keď bol v roku 284 Numerianus zavraždený, vojaci zvolili Diokla za cisára; Dioklecián si v prvom rade upevnil moc a zabezpečil sa oddanou telesnou strážou a tajnou službou; pre posilnenie svojej autority sa nechával titulovať „pán a boh“ (Dominus et Deus), podobne ako už cisár Domitian; s tým sa ale kresťania nevedeli z pochopiteľných náboženských dôvodov zmieriť; Dioklecián to však nerobil zo samolúbošti, ale čisto z praktických potrieb; len silný a ctený vládár totiž mohol Rím vyviešť zo zúfalej situácie, v akej sa momentálne nachádzal; Dioklecián uskutočnil celý rad reforiem, z ktorých niektoré dokončil až cisár *Konštantín Veľký*; počas prvých rokov svojej vlády cisár Dioklecián kresťanov toleroval, ba dokonca dovolil, aby si v maloázijskej Nikomédii, kam preniesol hlavné mesto Rímskej ríše, postavili nádhernú katedrálu; Ale v roku 303 z dôvodov, ktoré doposiaľ nie sú celkom objasnené, došlo v jeho postojoch k nečakanému obratu; na sklonku Diokleciánovej vlády (303), došlo k prenasledovaniu kresťanov; cisár vydal postupne štyri edikty, ktorými zbavoval kresťanov osobnej slobody, nariadil zničiť kresťanské kostoly, mučením ich nútili vzdať sa svojej viery; štvrtý edikt, ktorý historici nazývajú krvavý, nariad'oval uctievanie štátnych bohov a obetovať im alebo zomrieť; v niektorých provinciách ríše sa popravy kresťanov vykonávali hromadne, boli miesta, kde bolo popravovaných 10 až 100 kresťanov denne; všetka tá snaha nevedela k trvalému úspechu; kresťanstvo sa o desať rokov stalo štátom uznávaným náboženstvom; Konštantín Veľký to v roku 313 zabezpečil dokumentom nazývaným Milánsky edikt; cisár Dioklecián si vyslúžil od kresťanských spisovateľov negatívne hodnotenie; v celku však môžeme Diokleciánovu vládu z hľadiska upevnenia vojenskej sily a hospodárstva hodnotiť za veľmi prospešnú pre Rímsku ríšu; ani samotné prenasledovanie kresťanov nebolo zavedené z akejsi Diokleciánovej nenávisti voči nim a ich Bohu; prenasledovanie malo čisto politický rozmer – kresťania totiž nerešpektovali mnohé cisárske nariadenia a všeobecne boli považovaní za buričov a protištátne živly, ktorých sa musel Dioklecián zbaviť ak chcel, aby sa jeho reformy ujali;

v roku 305 sa päťdesiatdeväťročný Dioklecián vzdal vlády a odsťahoval sa do prímorského paláca v dalmatínskom meste Salonae, kde v pokoji zomrel; s jeho menom je spojených veľa kresťanských mučeníkov: *Šebastián, Hadrián, Kosma a Damián* a ďalší.

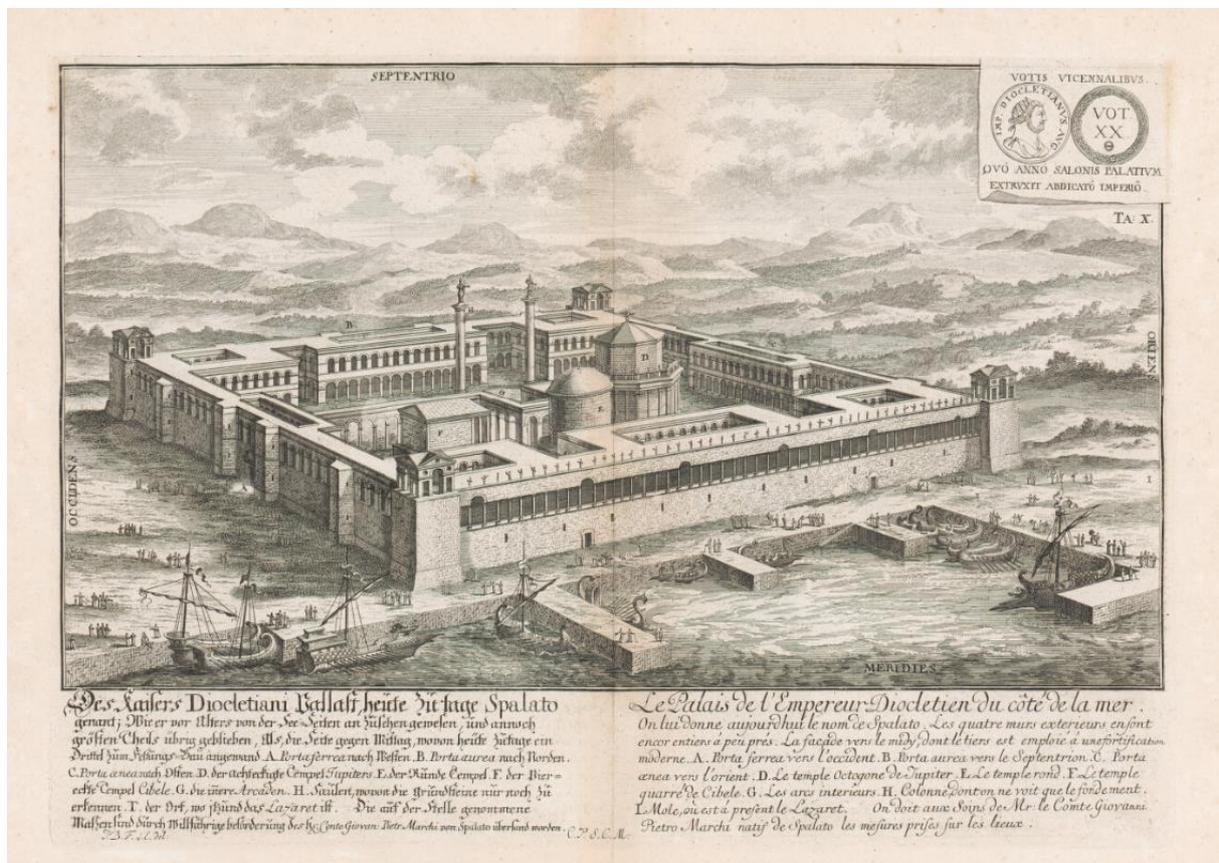

P. Veronese: Sv. Šebastián karhá Diokleciána (1558)

Diokleciánov palác - palác v chorvátskom Splete, ktorý bol vystavaný rímskym cisárom Diokleciánom v 4. st.; v čase, keď sa palác staval, nebolo okolo žiadne mesto, celý Split vyrástol postupom času okolo tohto paláca; palác bol oficiálne určený ako cisárovi miesto na odpočinok, v skutočnosti plnil aj úlohy pevnosti s vojenskou posádkou; vďaka svojej historickej hodnote bol už v roku 1979 prijatý na Zoznam svetového dedičstva *UNESCO*

Rekonštrukcia Diokleciánovho paláca po dokončení

J. B. Fischer von Erlach: Pohľad na Diokletianov palác (lept, 1730)

R. Adam: Pohľad na peristyl – s vchodom do Diokletianovho paláca (rytina, 1764)

Diomédés - gréc. Διομήδης; 1.v *gréckej mytológii* jeden z predných *achájskych* bojovníkov proti *Tróje*, argejský kráľ, priateľ *Steneloa*; okrem iného použil oštep a zranil bohyňu *Afroditu*, keď sa objavila na bojisku, aby zachránila dardanského kráľa *Aenea*
2.kráľ *Trácie*, ktorého kone sa živili ľudským mäsom; týchto koní sa zmocnil *Hérakles* a ako potravu im predhodil samotného Dioméda

-v súvislosti s heslom *volavka*: sú pomenované Diomedove volavky na počesť spoločníkov Diomeda premenených podľa legendy na vtákov podobných vzhľadom luskám, veľkosťou labutiam, snehovo bielej farby, s veľkými pevnými zobákmi; v Apúlii na Diomedovom ostrove žijú na skalnatých brehoch a útesoch; tieto vtáky údajne rozlišujú medzi vlastnými obyvateľmi ostrova a cudzincami; ku domorodým Grékom sa priblížia a dajú sa pohladkať, ale ak k nim príde cudzinec, nalietajú na neho a zraňujú ho svojimi zobákmi; žalostne kričia, akoby trpeli, či už z dôvodu vlastnej premeny, či z dôvodu smrti svojho kráľa Diomeda, ktorý bol zabitý v *Ilýrii*

[http://it.wikipedia.org/wiki/Diomedede_\(Tideo\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Diomedede_(Tideo))

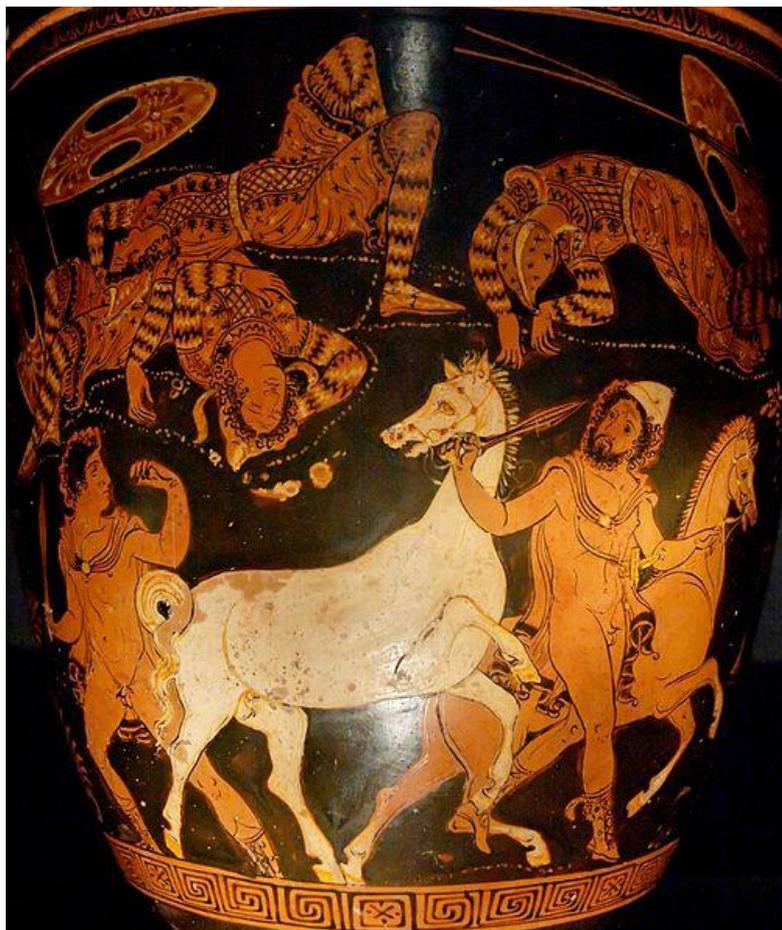
<http://it.wikipedia.org/wiki/Reso>

Diomedes, kráľ Argu (rímska kópia Kresilasovej sochy z 430.pr.Kr.)

Diomedes s Aténou útočiaci na Aenea (červeno figurová keramika)

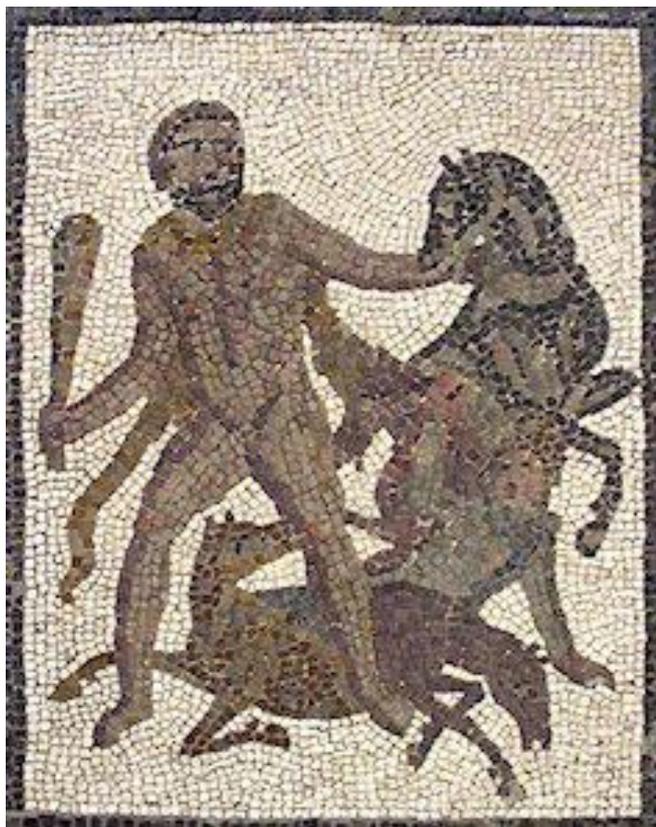

Odysseus a Diomedes kradnú Rheove kone (antická keramika)

J. M. Vien st.: Venuša zranená Diomedom ukladaná Iris (18.st.)

Diomedove fudožravé kone - *Herkulesova* ôsma úloha z dvanástich bola prihnať fudožravé kone argejského kráľa Diomeda; po skrotení krétskeho býka sa vydal Herkules na lodi do *Trákie*, kde vládol kráľ Bistonov Diomedes, aby podľa nového Eurysteovho rozkazu priviedol nesmierne silné kone, ktoré sa živili ľudským mäsom; s pomocou niekoľkých druhov sa ich úspešne zmocnil a priviedol ich k lodi; tam ho však dostihol kráľ Diomedes s vojskom a snažil sa dostať kone späť; Herkules v krutom boji proti presile svoju korisť ubránil, avšak kone mu medzitým roztrhali najlepšieho priateľa Abdera, ktorý ich pri lodi strážil; smutný priviedol zvery do Mykén, ale Eurysteus ich pustil na slobodu, podobne ako predtým krétskeho býka

Herkules a Diomedove ľudožravé kone (detail rímskej mozaiky z Lírie, 201-250 pr.Kr.)

G. Moreau: Diomedes pohltený svojimi koňmi (detail)

Diomedove volavky - pozri *volavka*

Dione - v gréckej mytológii *Titánka*, dcéra *Gaie* a *Urana*; bohyňa *dažďa*, podľa *Homéra* matka *Afrodité*; pozri *teogonia*

[http://it.wikipedia.org/wiki/Dione_\(mitologia\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Dione_(mitologia))

sv. **Dionysios** - čes. *Diviš*, franc. *Denis*

Dionysius Areopagita - Biedermann: kresťanský *svätec* z 1.st. (?), jeden zo *štrnástich pomocníkov v núdzi*; zobrazovaný s useknutou hlavou na rukách; zastupovaný tiež *Mikulášom* alebo pápežom *Sixtom II.*; je autorom schémy *nebeskej hierarchie*, ktorou položil základ symboliky, sféricky členenej štruktúry vesmíru v stredovekom názore a teologicky ju zdôvodnil; jeho grécky spísané spisy vznikli v Sýrii a ich cieľom bolo zlúčiť kresťanské učenie s *novoplatonizmom*; spisy silno pôsobili po celý stredovek; Dionysius Areopagita bol údajne prvým biskupom v Aténach; pozri *anjel, anjelské chóry/deväť anjelských chórov; nebo* (Biedermann); porovnaj *nebeské sféry/sedem nebies*

Oxfordský slovník svätcov: *Pseudodionysius Areopagita* bol vplyvný kresťanský novoplatonik z 5.st.; v 9.st. stotožnený s Dionysiom, parížskym biskupom a *patronom* Francúzska (†250)

Beliana: Dionysius Areopagités (1.st.), člen aténskeho *areopágu*; na základe podvrhnutých listov ho považovali za priameho žiaka *apoštola Pavla*; podľa tradície prvý biskup v Aténach, mučeník; popri Biblii a sv. *Augustínovi* jeden z najcitovanejších kresťanských autorov stredoveku; spisy, ktoré sa mu pripisujú, však vznikli na začiatku 6.st. a ich autorom je gruzínsky spisovateľ Peter Ibér, ukrývajúci sa pod pseudonymom D.A. (v literatúre známy ako Dionysius Pseudoareopagita alebo *Pseudo-Dionysius Areopagita*); zachovali sa štyri mystické spisy: O božských menách, O mystickej teológii, O nebeskej hierarchii, O cirkevnej hierarchii; spisy mali vplyv na *scholastiku* a dielo *Tomáša Akvinského*

Dionysius Exiguus - cirkevný spisovateľ zo 6.st., ktorý vyrátal narodenie *Ježiša Krista* a podľa neho je datovaný *kresťanský kalendár*; pozri *aera Dionysia*

Dionysius Kartuziánsky/Dionysius van Rijkel - Denis Kartuziánsky

Dionysius (maliar) - (†1502); ruský *ikonopisec*, hlavný predstaviteľ moskovskej maľby z konca 15. a zač. 16.st., pokračovateľ tradície *A. Rubleva*

[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%B9_\(%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%86\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%B9_(%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%86))

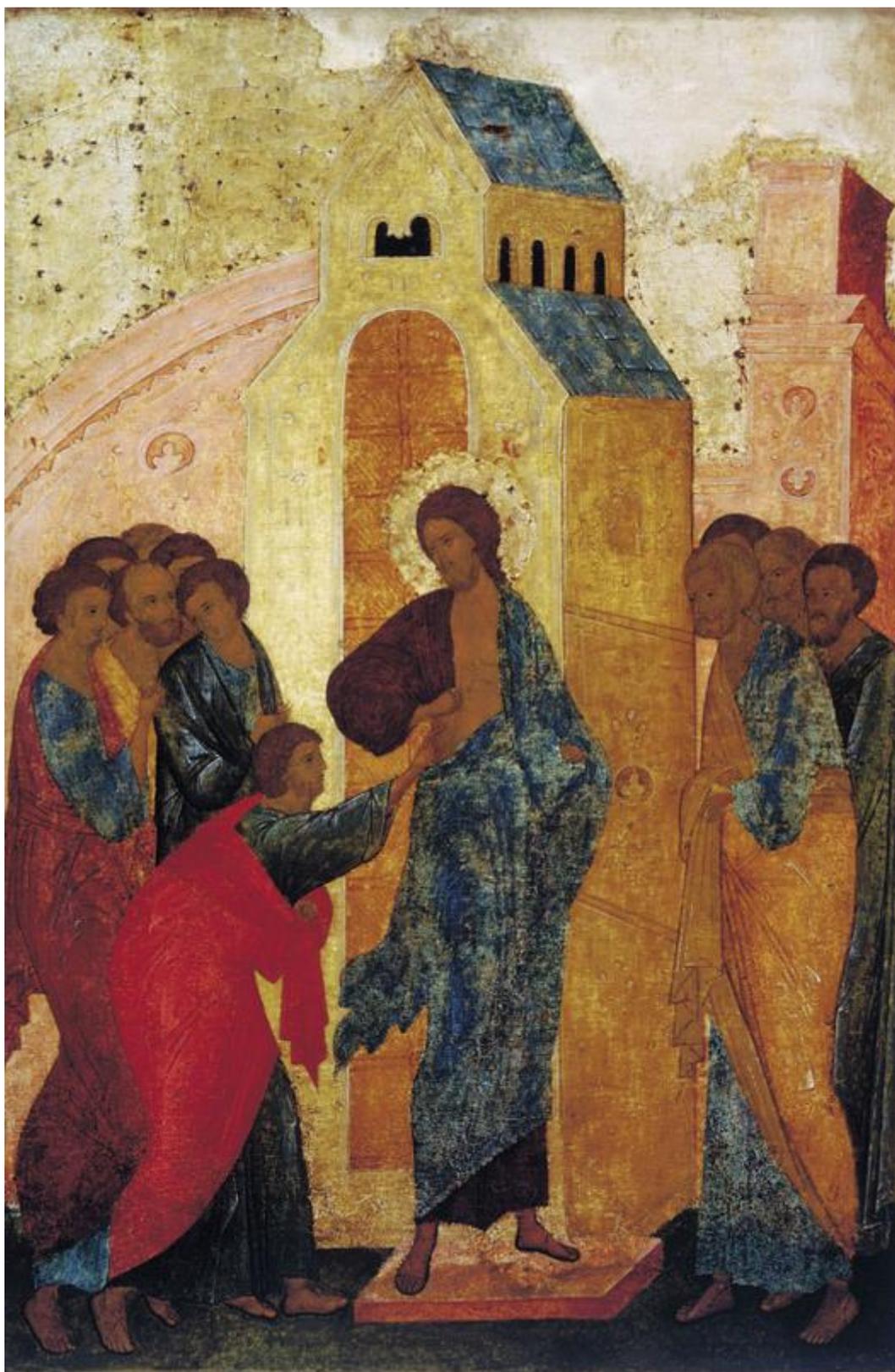
<https://www.google.sk/search?q=%D0%94%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%B9&espv=2&biw=1850&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0CJUBEIkeahUKEwjBreWPo6nIAhVnd3IKHeRqCT4&dpr=1>

Dionysius: Zostup Krista do pekiel (ikona kláštora Ferapontovského, 15.st.)

Dionysius: Spas v silach (ikona, 15.st.)

Dionysius: Neveriaci Tomáš (ikona, 1500)

Dionysius van Rijkel - Denis Kartuziánsky

Dionýz Reissmayer - pôvodne pod Neznámy rezbár, Slovenský rezbár zo začiatku 18.storočia, Slovenský rezbár z 2. polovice 18.storočia, Slovenský majster z 18.storočia; pozri slovenský rezbár

<http://www.webumenia.sk/katalog?author=Reissmayer%2C+Dion%C3%BDz>

Okruh Dionýza Reissmayera (pôvodne Slovenský rezbár zo začiatku 18.storočia, Neznámy rezbár): Anjel I. (pravá strana oltára, pendant, 1750-1760)

Okruh Dionýza Reissmayera (pôvodne Slovenský rezbár zo začiatku 18.storočia, Neznámy rezbár): Anjel II. (ľavá strana oltára, pendant, 1750-1760)

dionýzie - starogrécke slávnosti na počesť *Dionýza*; pozri *mystéria*; *thiasos*, *thyrsos*, *anasyrma*

Dionýzos s thyrsom (nástená maľba, 2.st.pr.Kr., Villa dei Misteri, Pompeje)

Dionýzius - *Dionysius*

Dionýzos - *Bakchus, Iakchos*; v gréckej mytológii boh vína a boh plodnosti (pozri *Bacchus*), syn *Dia* a dcéry thébskeho kráľa *Kadma, Semelé*; vychovali ho *nymfy* a ľuďom priniesol prvú sadenicu *viniča* a naučil ich pripravovať z neho nápoj; do jeho sprievodu (*kómos*) patrili *siléni, satyrovia* a *nymfy*, v mladšej verzii aj *Pan* (pozri *farba žltá*) a v jeho sprievode vodený aj *osol*; skôr ako vstúpil na *Olymp* vykonal cestu svetom a dostal sa až do Indie; naučil ľudí vinohradníctvu; stvoril *jablko* a daroval ho bohyni lásky *Afrodite* (*Biedermann*); menil sa na *capa, býka, leva, pantera* (pozri *Biederman: leopard*); jeho ženou, potom čo ju opustil *Theseus*, sa stala *Ariadna*; v renesancii bol zobrazovaný ako krásny, zženštilý mládenec (*Carravagio*) alebo tučný stavec (*Rubens*); jeho nástrojom boli *gajdy* (pozri *blázon*) v protiklade k *strunným nástrojom Apolóna*, boha rozumu a osvietenia; *atribút: thyrsos/thyros, brečtan* (zobrazovaný s brečtanovým vencom), *figovník, figy, falos, zrkadlo*; (*Mantegna, Dürer, Michelangelo, Tizian, G.Romano, A.Carracci, Caravaggio, Poussin, Q.Reni, Rubens*)

Becker v súvislosti s heslom *vinič*: podľa gréckej mytológie vznikol vinič z popola z tela *Dionýza* zabitého *Titánmi*

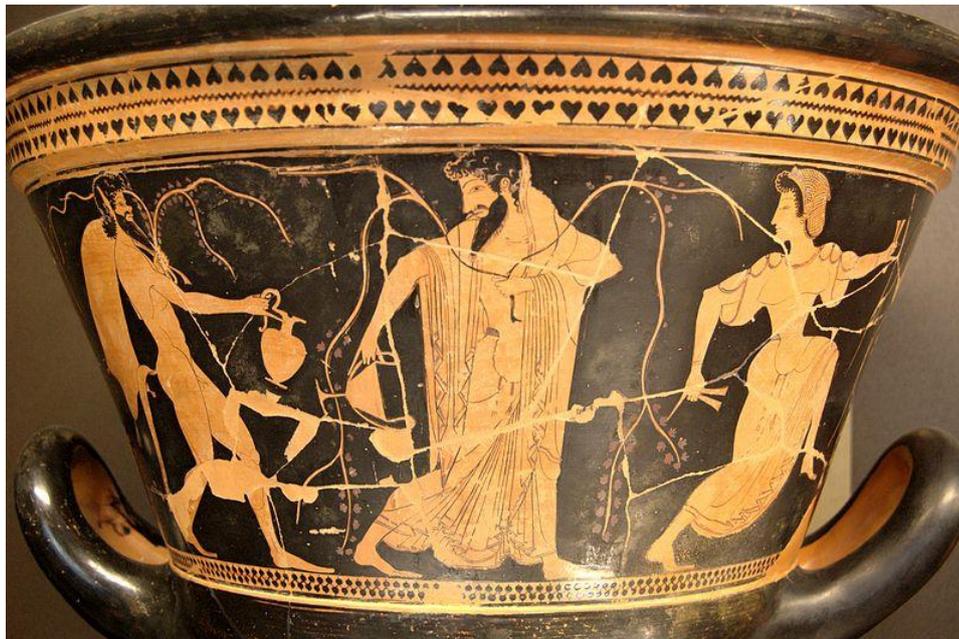
pozri *kult tela; anestézia; Thráčia, Lykurgos, Ariadna, Midas, Proitos; mystéria, kanéfora, Liber a Libera, Mínyadés/Mínyovny, mainády/menády/thiády; thiasos; Mínyas, Pentheus, Agaué, Charitky, Hymen; Zagreba, gryf; Sabazios, anasyrma*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Dioniso>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Dionysus>

Priam Maliar: Dionysus so satyrmí vo viníci (červeno figurová amfora, Monte Abeton, Etruria, koniec 6.st.pr.Kr.)

Dionýzos a jeho thiasos (attický kratér, 520-510pr.Kr.)

Sprievod Dionýza (rímsky sarkofág)

Thiasos boha Dionýza (attický psyktér, 525-500pr.Kr.)

Maliar Brygos: Dionýzos a Satyr (antická miska, 480 pr.Kr.)

J. Wierix podľa A. Franckena I: Sila vína (1579)

L. Corinth: Dionýzos prichádza za Ariadnou na ostrov Naxos (1913)

Dionýzos Eleutheros - *Dionýzos* osloboditeľ, uctievaný v *Aténach*

Dionýzos Zagreba - v *orfistickom* kulte splodený *Diom* a *Persefonou*; roztrhaný žiarlivými *Titánmi*; z jeho tela v popole *Titánov* vzniklo nové ľudské pokolenie; z jeho srdca *Zeus* splodil so *Semelé* nového *Dionýza*; pozri *Zagreba, metamorfóza; vinič* (Becker)

diopsid - Täubl: odroda *pyroxenu*; tvrdosť 6-7, hustota 3,3; farba svetlo až tmavo zelená; sklovitý lesk, lom nerovný alebo čiastočne lastúrový; nálezisko: *Alpy* a *USA*; pozri *drahokamy* a *polodrahokamy*

Diopsid

diopas - Täubl: smaragdovozelená odroda *kremičitanu*; pozri *drahokamy a polodrahokamy*
dioráma - gréc. – „cez, výjav, scéna“

1. projekcia obrazov založená na trikoch
2. *panoráma*; obraz veľkých rozmerov, často s plastickým popredím; pozri *kašírovanie*
3. obojstranná maľba na tkanine vytvárajúca zmenami osvetlenia rôzne efekty

Baleka: pôvodne maľba, prevedená na *podložke* z dvoch strán, ktorá za rôzneho presvetlenia a *osvetlenia* vyvoláva ilúziu *priestoru*, premeny dennej a ročnej doby ap.; objav 1822 L. J. M. Daguerre, použitie K. F. Schinkel, bratia Liebscherovia, V. Bartoněk (Petřín: Boj so Švédmi na *Karlovom moste*); dnes diorámou tiež nazývaný obraz vyvolávajúci iluzívnymi prostriedkami (pozri *iluzionizmus*), realistickou maľbou, *rekvizitami* rozloženými pred obrazom, osvetlením atď. prostriedkami dojem reálnej skutočnosti (na rozdiel od *panorámy* jej iba jej výsekom); scénickú iluzívnosť využíva *výstavníctvo*, ktoré reálnymi prostriedkami (napr. nálezy predhistorickej *keramiky*) zlučuje nie z umeleckých ale iba z názorných dôvodov aj plastickú a maľovanú *rekonštrukciu* prostredia, v ktorom sa pôvodne predmety nachádzali

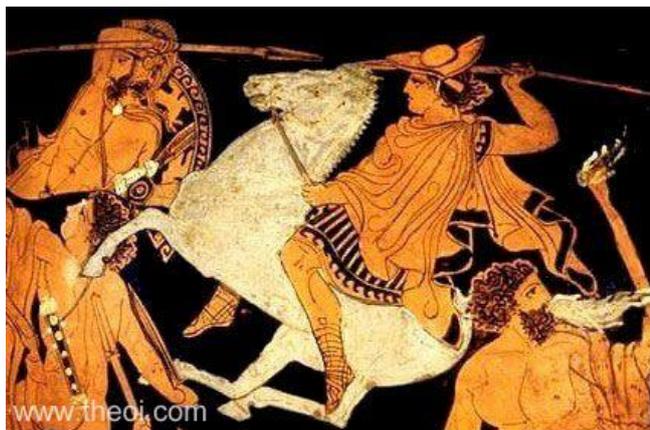
www: slovo dioráma môže buď odkazovať na mobilné *divadelné* zariadenie z 19.st., alebo, v modernom použití trojrozmerný model v skutočnej alebo zmenšenej verzii, niekedy uzavretý v sklenenej vitríne múzea

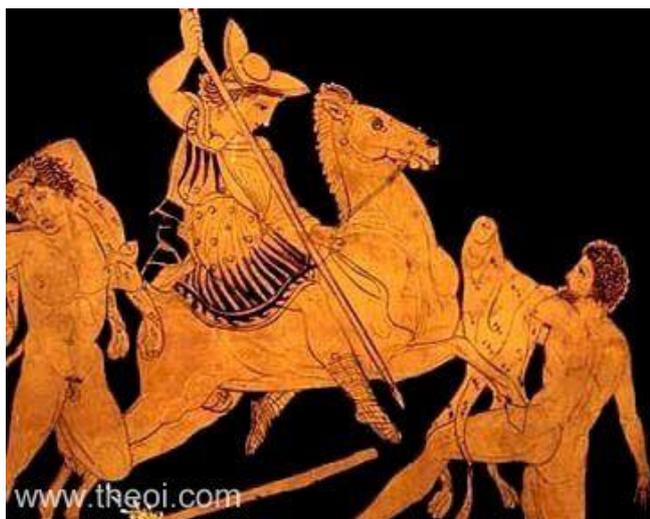
Giovanni Dall'Orto: Dioráma o voľne žijúcich živočíchov Lofotenských ostrovov (fotografia, 2006)

diorit - *zelenokameň*; tvrdý, tmavozelený *kameň*, pomerne vzácny, užívaný s obľubou v *sochárstve* už v *Egypte*; z dioritu *kassitské* hraničné kamene *kudurru*, akkadská *stéla kráľa Sargona*, starobabylonská *Chammurapiho stéla*

Dioskurovia - z gréc. – „Diovi chlanci“; v *gréckej mytológii* synovia *Dia* a *Lédy*, dvojčičky *Kastor* a *Polydeukes* (lat. *Pollux*), podľa povesti *Kastor* bol smrteľný a *Polydeus* nesmrteľný, a preto keď jeho brat padol v boji, odmietol *Polydeus* svoju nesmrteľnosť; *Zeus* rozhodol, že môžu ostať spolu, jeden deň na *Olympe* a druhý deň v *podsvetí*; zúčastnili sa spolu s *Iásonom* výpravy *Argonautov* a spolu s *Héraklom* vojny proti *Amazonkám*; boli považovaní za ochrancov v nebezpečí, osobitne na mori (prejavovali sa tzv. *Eliášovým ohňom*), boli aj bohmi pohostinnosti, bojových hier, *bohovia vojny*, jazdecké božstvá (*Kastor* bol krotiteľom koní); v súhvezdí *Bližencov* im prisúdené dve hviezdy; zosobnenie mesiaca mája, sprievodcovia *Merkura*; v poantickom výtvarnom umení zriedkavo zobrazovaní (*Rubens*); pozri *Akadémos*

Jeden z bratov Dioskurovcov v čiapke petasos bojujúci proti Gigantom (antická amfora s Gigantomachiou)

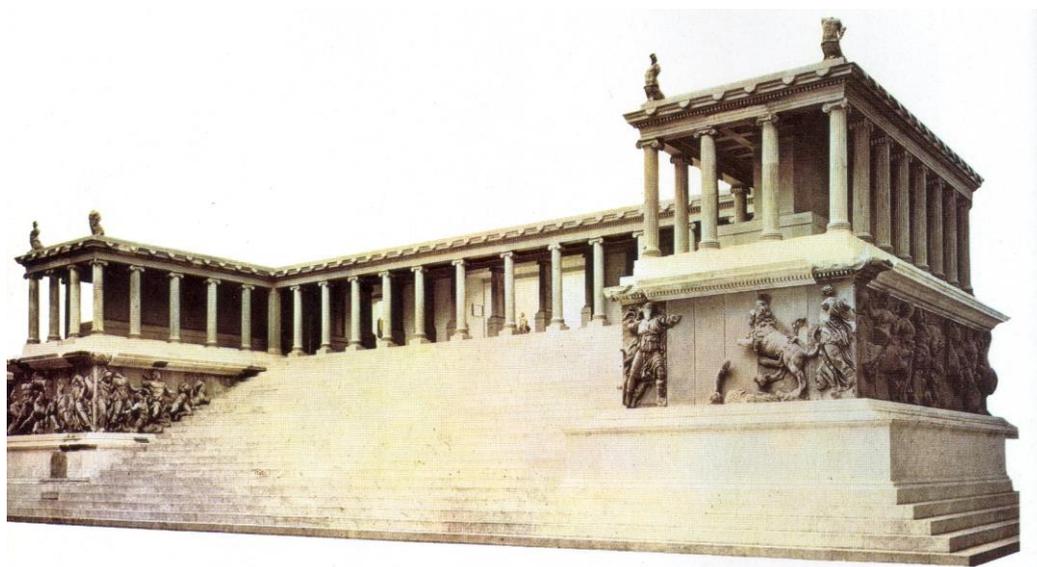
Druhý z bratov Dioskúrovcov (antická (antická amfora s Gigantomachiou)

Diov chrám v Olympii - 1.pol.5.st.pr.Kr., s *kentauromachiou* na štíte stavby (*tympanón*); postavený v *iónskom slohu*; kolosálna Diova socha, ktorá bola dielom sochára Feidiasa, umiestnená v chráme, opatrla medzi jeden zo *siedmich divov sveta*

Model Diovhho chrámu v Olympii

Diov oltár v Pergamone - 180-160 pr.Kr. s *gigantomachiou*; dnes v Štátnom múzeu v Berlíne; pozri *Pergamon*

Pergamonský oltár s *Gigantomachiou*

dioxazínová violet' - *violet' dioxazínová/ dioxazínový karmín/ karbazolová violet'*; (Smith)

dioxazínový karmín - *karmín dioxazínový*

Dioxype - v *gréckej mytológii* jedna z *Heliad*, sestier *Faethóna*

Di penates populi Romani - lat. – „penáti rímskeho ľudu“

Zamarovský v súvislosti s heslom *penáti*: ochranné božstvá rímskeho štátu; ich sídlom bola vnútorná svätyňa chrámu bohyně *Vesty* na Rímskom fóre; cisár Augustus im na prelome starého a nového *letopočtu* dal postaviť svätyňu na pahorku *Veliu*; pozri *Forum Romanum*

dipinti - *nápisy* maľované na steny; pozri *epigrafika*

diplom - z gréc. *diploó* – „zdvojenie preložením; sprievodný úradný list zabezpečujúci ochranu a pomoc držiteľovi, potvrdzujúci výsady, menovanie, práva, zásluhy; *kaligrafický* alebo tlačný, zdobený

iniciálami a maľbou; súčasný diplom upravený najmä *typograficky*; diplom z čias rímskeho cisárstva: *dekret/patent*

dip painting - neštetcová technika *abstraktného expresionizmu* typická pre tvorbu *J. Pollocka* (pozri *akčná maľba*), obdobná *drippingu*; technika liatia a striekania farby (emailovej) na vodorovne pripravený *podklad* (? totožné s *drip painting* > chyba prepisu)

dipteros - v gréc. – „dvojkridly“; typ *gréckeho chrámu* s dvojším obežným *stĺporadím* (napr. *artemision* v *Efeze*)

diplych - tiež diptychon; z gréc. dis-ptychos – „dvakrát zložený“

1. zápisník z dvoch dosiek (napr. zo *slonoviny*, *dreva*, *drahých kovov*), ktoré boli na jednom konci spojené remienkami alebo krúžkami, na vnútornej strane potiahnuté voskom a slúžili v staroveku na písanie (nástroj na písanie: *stilus* alebo *graphium*); spôsob spojenia doštičiek dal vznik *kódexu*, listovej *knihe*, ktorá nahradila knižný *zvitok*; diplych je jeden z atribútov *Kalliopé*
2. dvojdielna maľovaná oltárna doska alebo iný dvojdielny obraz; pozri *oltár*

A. Bonaiuto: Sv. Agnes a sv. Domitillia (diptych 1365-70)

Zvestovanie a Ukrižovanie (diptych, slonovina, 14.st.)

M. Wolgemut: Peringsdörffer oltár. Zvestovanie a Betlehemska scéna (1490)

diptychon konzulský - dvojdielne *reliéfne* dosky s portrétmi úradníkov, ktorí mali na portrétovanie právo; považované za cenný dar pri nástupe konzulov do úradu; pozri *ius magnitis*; porovnaj *ikonoklazmus*

-v neskorom staroveku je konzulárny diptych druh diptychu určeného ako luxusný pamätný predmet; ide dvojicu prepojených panelov, všeobecne zo slonovej kosti, dreva alebo kovu a zdobená bohatou reliéfne plastikou; konzulárny diptych bol dávaný rímskym najvyšším konzulom ako znak pri jeho vstupe do tohto úradu a bol distribuovaný ako pamätná odmena tým, ktorí podporovali jeho kandidatúru alebo ju mohli podporovať v budúcnosti; dosky tvorili malú knihu z dvoch alebo viacerých plochých kusov (zvyčajne) dreva, ktoré boli spojené sponami, lemované voskom, na ktorom bolo napísané vymenovanie; neskôr list mohol byť napísaný na *papyrusu*; do

konca 4.st. však špeciálne poverené diptychy začali byť zaradené medzi dary, ktoré povereníkovi do vysokého úradu distribuovali pri oslave a verejných hrách, ktoré boli konzulovými hlavnými povinnosťami; tieto diptychy boli zo slonoviny, s reliéfnou rezbou na vonkajšej vybraného darcu a neobsahovali žiadny text a nemali úradný štátut; v západnej ríši sa konzulské diptychy stali obvyklou súčasťou verejných zobrazení dávanych veľkými aristokratmi pri príležitosti pre ne významných udalostí; konzulské diptychy končia za vlády Justiniána v 541; neskôr konzulárne diptychy obsahujú viac či menej komplikovaný portrét konzula a darovacím nápisom spolu s rastlinnými motívmi; dielne na ich výrobu sa nachádzali v Ríme a Konštantínopolu, ale pád Západorímskej ríše v 476 bol pravdepodobne zodpovedný za zmiznutie západnej výroby na konci 5.st.; v 6.st. prežili byzantské konzulárne diptychy z Konštantínopolu; medzi najčastejšie motívy byzantských diptychov je stojaca postava konzula v rastlinnom ornamentálnom ráme; tiež sú doložené námety medailón s cirkusovými scénami, preteky vozov v aréne, boj s divokými zvieratami, divadelné scény s hercami, dávne chrámy a personifikácie; objavujú sa farebné diptychy, niekedy vykladané kameňmi; byzantské diptychy odrážajú východné umelecké tradície; konzulské diptychy majú veľký historický význam pri skúmaní pomerov v Rímskej ríši; veľké množstvo ich prežilo až do dnešných dní, v mnohých prípadoch vzhľadom na ich opätovné použitie ako obaly na knihy stredovekých cirkevných rukopisov; konzulárne diptychy ovplyvnili *portréty evanjelistov*

https://en.wikipedia.org/wiki/Consular_diptych

Diptych konzula Areobindusa pri príležitosti nástupu do úradu r. 506 (konzulský diptych)

Diptych konzula Anastasia pri príležitosti nástupu do úradu r. 517 (konzulský diptych)

Diptych konzula Theodora Philoxena pri príležitosti nástupu do úradu r. 525 (konzulský diptych)

diptychon/archa/oltár skriňový - dvojdielna forma *oltáru prenosného* s jedným krídlom; pozri *triptychon*

dipylon - gréc. – „dvojitá brána“; dvojitá *brána* na severozápad *Atén* s dvoma vstupmi a stredným *pilierom*, podľa nej označená aj archeologická lokalita od 1200 pred Kr. - do *rímskej doby*; pozri *grécke antické umenie, grécke chrámy*

Dipylón - aténsky *cintorín*; od toho odvodený názov pre *dipylónsku keramiku*

dipylónska keramika - *grécka keramika* z *archaickej doby* 8.st.pr.Kr. v *geometrickom štýle*: čierna maľba priamo na hlinu v horizontálnych *pásových kompozíciách* (pozri *dipylský sloh*); nález v lokalite aténskeho *cintorína - Dipylónu*; pozri *keramika grécka*

dipylský sloh - z gréc. ; *geometrický štýl* z 8.st.pred Kr. (archaické obdobie) výzdoba váz čiernou maľbou priamo na hlinu kompozíciami v horizontálnych *pásoch ornamentov* (trojuholníky, *meandre*, kruhy, *šachovnice*), zvieracími postavami (najmä *kone*), *figurálne motívy* (pohrebné scény, sprievody, námorné bitky); *mytologické námety* sa nevyskytujú; pozri *keramika, antická keramika*; pozri *dyktylský sloh*

dir - skratka z *direxit*

directoire/directoire-style/dyrektoár - Malá čl. encyklopédia: štýl stojaci medzi umením doby *Ludovíta XVI.* a *empírom*; bol výrazom nového republikánskeho životného štýlu zameraného najmä na interiérové dekorácie, nábytok a ženskú a mužskú *módu*; inšpirovaný rímskymi antickými vzormi, najmä vykopávkami v *Pompejach*; pozri *klasicizmus* (Baleka)

-franc. *directorium* – „predstavenstvo“ (vládna forma franc. meštianstva po *Veľkej franc. revolúcii*; 1795-1799); neskorá, druhá fáza *klasicizmu*; krátka fáza, súbežná s *luisézom*; prechod medzi *rokokom* a *empírom*; *directoire* preberala klasicistickú dekoráciu na priečeliach; vlastný dekór: maľba alebo plochý ornament v ktorom prevažujú priamky, inšpirovaný *Pompejami*, božstvá, masky, *palmety* a *vlysy s putti* v čiernej alebo striebornej farbe na modrom podklade, alebo biele na *alabastre*; stĺpiky so žliabkovaním (pozri *kanelúra*) v spodnej časti drieku; maľované alebo štukové *čabráky, lunety, rozety*; vlastné republikánske dekoratívne prvky: *frygická čiapka, fasces*; *directoire* aj východiskom pre *empír*

Dudák: *neoklasicistický* (vo význame klasicizmus 18.st.) štýl vo Francúzsku v čase tzv. *Direktoria* (1795-99); tvorí prechod medzi štýlom *Louis Seize* a *empírom*; sloh je výrazom revolučnej doby nadväzujúcej ideovo na strohý vkus republikánskeho Ríma; bol zameraný najmä na interiérové dekorácie, nábytok, ženskú aj mužskú *módu*; typický je strohý ornament ovplyvnený *pompejskými maľbami*; oproti rokokovému obliekaniu sa presadil trend obliekania á la *greque*; pozri *klobúk - cylinder*

direxit - skratka *dir*; lat. – „riadil“; *grafický prípisok* pripojený k menu a označení rytca, ktorý riadil ryteckú prácu, na ktorej sa podieľali aj iní; označenie používané pre *grafické listy* ryteckých dielní s deľbou práce; prípis upozorňuje, že *grafický list* nie je dielo jedného rytca

dirham/drachmé - strieborná *islamská minca*; v 8.-10.st. svetová obchodná minca

Dirka/Dirke - v *gréckej mytológii* manželka tébskeho kráľa Lyka; pozri *Antiope 2*

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Dirk%C3%A9>

H. Siemiradzki: Mrtva Dirke (1897)

dirndl/dirndl - tradičný ženský ľudový odev nosený predovšetkým v Rakúsku a južnom Nemecku, ktorý má korene v historickom vidieckom odevu nemecky hovoriacich regionoch alpských krajín, Nemecka, Rakúska a Lichtenštajnska; názov pochádza z nem. výrazu Dirn – „slúžka“; menovito sa tak označovali alpské vidiečanky; v juhonemeckých dialektoch, napr. v Bavorsku, termín dirndl znamená nielen odev, ale aj označenie mladého dievčaťa

<https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Dirndl>
<https://sk.wikipedia.org/wiki/Dirndl>

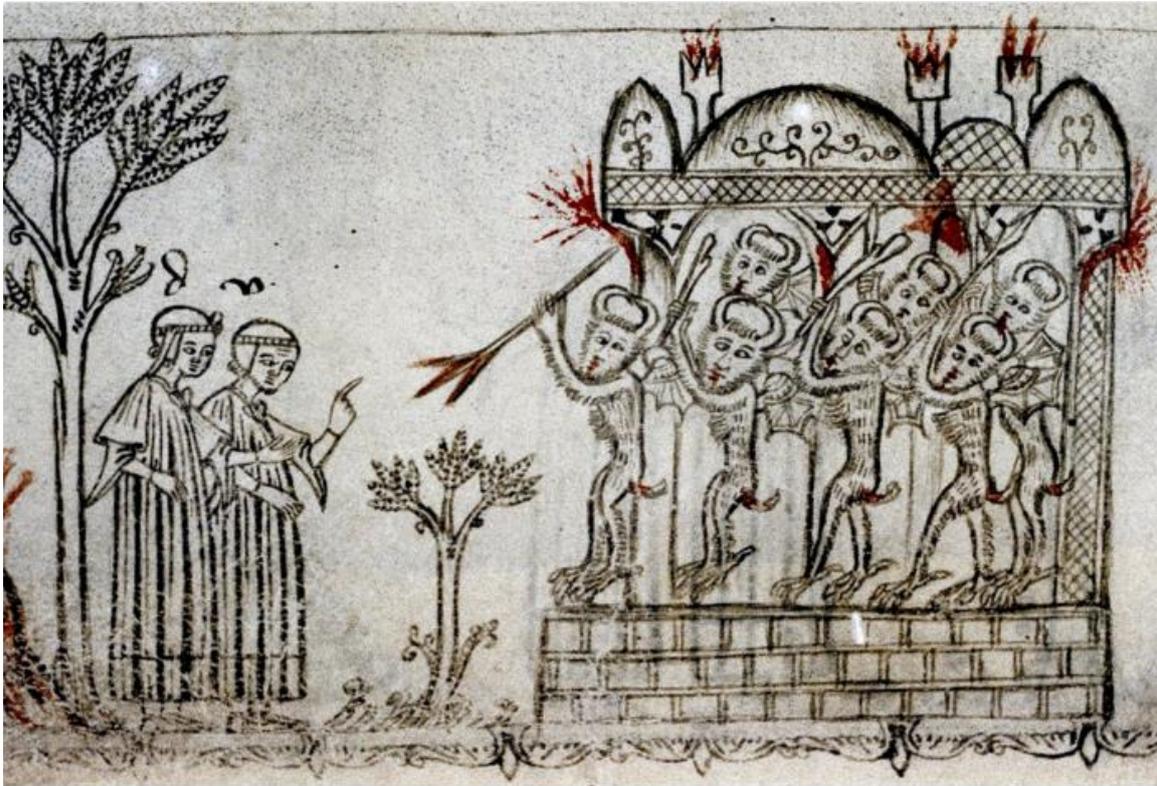
C. Spitzweg: Dirndl na čistine (1870)

dirnitz - 1. jedno až dvojloďová vytápaná *sála* v hradnom *paláci*
2.komnata

Dis - Dispater; latinské meno rímskeho boha *Pluta*; v rímskej mytológii manžel *Proserpiny*; Dis aj Proserpina sú rímskymi náprotivkami *Persefone* a *Hádesa*

[https://en.wikipedia.org/wiki/Dis_\(Divine_Comedy\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Dis_(Divine_Comedy))

https://en.wikipedia.org/wiki/D%C4%ABs_Pater

Sedem diablov stráži mesto boha Dis (taliansky rukopis Danteho Inferna, 14.st.)

disciplinovanosť - pozri *borovica* (Becker)

Discordia - lat. – „*nesvornosť*“; kresťanská *alegória* nesvornosti, zobrazovaná ako dvaja hádajúci sa ľudia, zvyčajne muž a žena; pozri *Cnosti a Neresti*; *atribúty*, *symboly*, *alegérie a prirovnania*; *svornosť*, *Concordia*

disegno - tal. – „*kresba, znak*“; v terminológii *dejín umenia* (už *Vasari*) predstava, ktorá predchádza každému výtvarnému prejavu; zlučuje v sebe tvorivú aj zmyslovú zložku tvorivého procesu; termín *disegno* mal v tom čase širší význam a až neskoršie zúžený na význam kresby (pozri *heuristika*); pozri *arti del disegno*; *línia*; *maniera*; *renesancia* (Baleka)

<http://it.wikipedia.org/wiki/Disegno>

disk pohrebný - *pohrebný disk*

diskobolos - atlét v hodu diskom; pozri *šport*

Kleomelos maliar: Kleomelos Kalos - Kleomenos diskobolos (attický červeno figurový kylix, 510-500 pr.Kr.)

disko-štýl - štýl obliekania mládeže z 80.rokov, inšpirovaný prostredím diskoték: elasticke materiály (voľnosť pohybu), materiály s lesklým povrchom (*satén*) a trblietavými efektmi (tzv. *glamour*), ktoré sú určené pre špeciálne osvetlenie diskoklubov; nápadné kovové doplnky, flitre, výrazná bižutéria, farebné tričká, trikoty, *strečové* džíny, lesklé hodvábné košele jasných farieb; aj tu pôvodne neoficiálna, avantgardná móda mladých využitá aj v oficiálnej móde staršej generácie (*strečové látky* ap.); pozri *móda*

diskriminácia - pozri *židovský kríž*, *židovská hviezda*, *europocentrizmus*

diskusia - *debata*

Dis manibus - lat. – „dobrým duchom“; signatúra na rímskych *náhrobkoch* za účelom označenia duší mŕtvych - *manes*; skratka *DM*; pozri *rímske umenie*

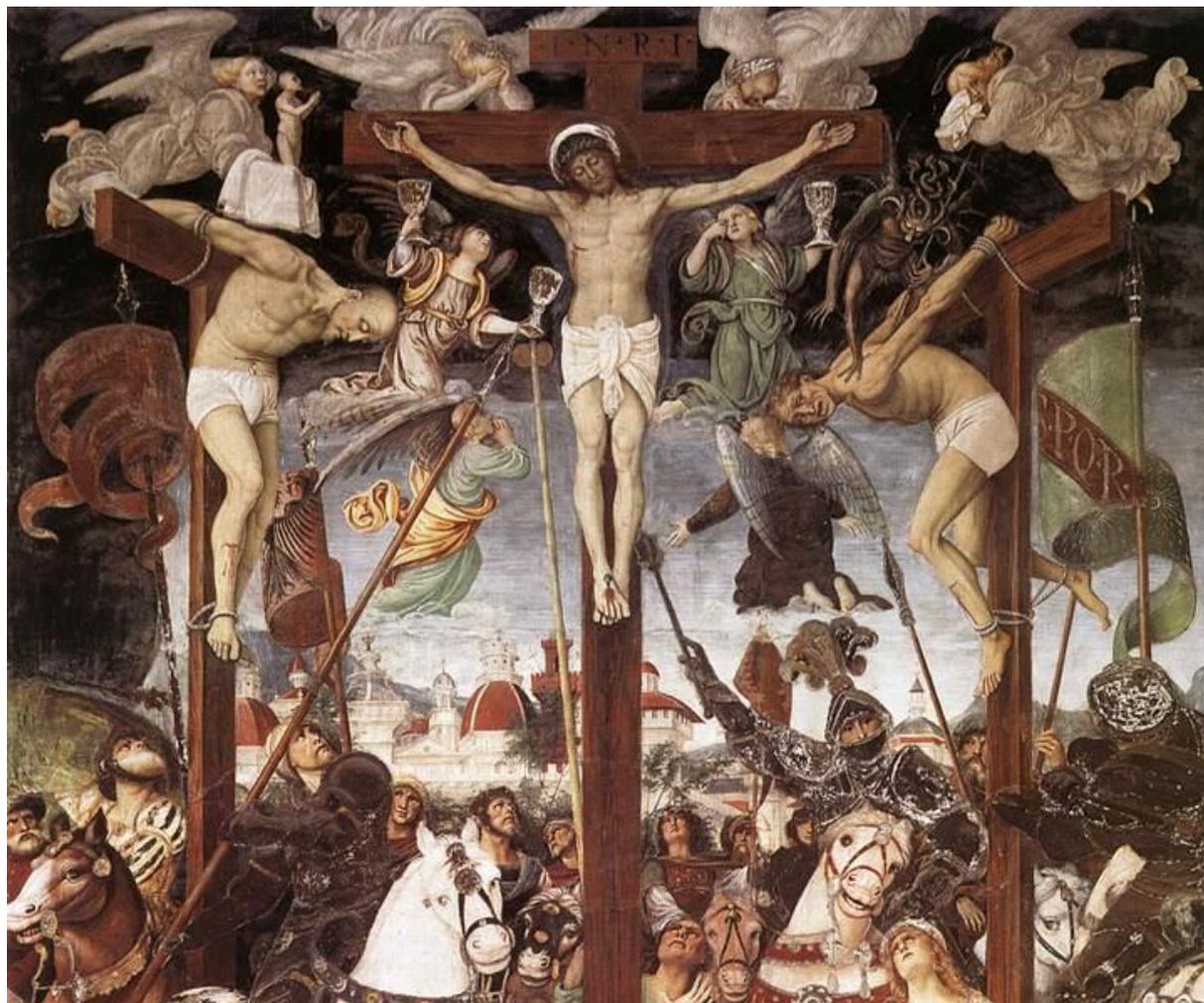
Dismas a Gesmas - (lat. – „Dobry a Zlý“); mená dvoch zločincov, ukrižovaných po stranách *Krista*; ich mená uvádza apokryfné *Nikodémovo evanjelium* z 5.st.

-v súvislosti s heslom *Ukrižovanie*: dvaja zločinci na kríži sa vyskytujú vo všetkých evanjeliách; *Lukáš* pripája, že jeden z ukrižovaných zločincov napomenul svojho rúhajúceho sa druhu, že oni dvaja si svoj trest zaslúžia, ale Kristus že je nevinný; Spasiteľ mu na to odpovedal: „Ešte dnes budeš so mnou v raji“; na dôkaz toho, že bol tento sľub splnený, je kajúcny zločinec zobrazovaný medzi tými, ktorí boli Kristom vykúpení počas *Zostúpenia do pekiel*; výtvarné umenie, ktoré sa riadilo Lukášovým evanjeliom, rozlišovalo medzi kajajúcim sa a zaťatým zločincem; dobrý je zobrazovaný po *pravici* Krista a jeho výraz je pokojný a mierny a jeho duša je odnášaná anjelmi; zlý je zobrazovaný so zmučeným výrazom a jeho duša je odnášaná *démonmi*; *príručka* (pozri *conchetto*) pre byzantských maliarov uvádza presne: „zločinec po pravici je sivovlasý muž s okrúhrou bradou; ten po ľavici je mladý a bez fúzov“; západné umenie to však nie vždy dodržiava; raná talianska *renesancia* (*trecento*) mala tendenciu zobrazovať zločincov byzantským spôsobom, t.j. rovnako ako Krista, čiže pribitých na kríži, hoci zachovávala *hieratický spôsob zobrazovania*, ktorý dával vyniknúť významu a svätosti postáv (Kristus je zobrazovaný väčší ako postavy zločincov); aby ale odlišilo jasne medzi nimi a Kristom, západné umenie zvyklo zobrazovať zločincov priviazaných a nie pribitých na kríž; okrem toho ich kríže, na rozdiel od Kristovho, mali tvar T (*tau-kríž*, *crux commissa*) a postavy na nich viseli za podpazušie; občas majú zaviazané oči

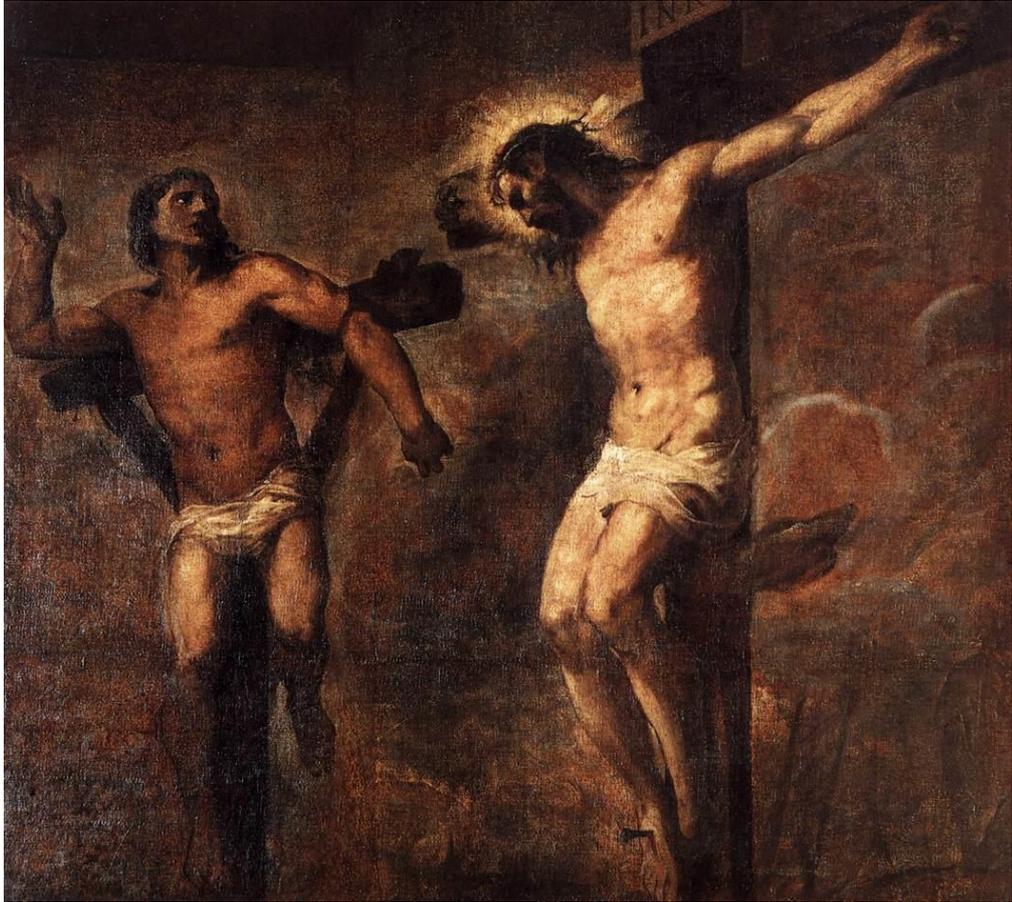
(symbol duchovnej slepoty; pozri *oko*); v Jánovom evanjeliu sa píše, ako zločincom zlomili nohy, aby urýchlili ich smrť; tento akt býva zobrazovaný; alebo vidno, ako zločinci krvácajú zo svojich rán na nohách; tieto *expresívne* motívy sa vyskytujú najmä v nemeckom maliarstve 15.st.; ako mená zločincov sa zvyčajne uvádza *Dismas* a *Gesmas* (Dobry a Zlý) a sú prebrané z *Nikodémovho evanjelia*

R. Frueauf ml.: Ukrižovanie (1496)

G. Ferrari: Ukrižovanie (detail fresky kostola S. Maria delle Grazie, Varallo Sesia, Taliansko, 1513)

Tizian: Kristus a dobrý zlodej (16.st.)

J. de Gheyn II podľa K. van Mandera I: Kajúcny zlodej (rytina zo série Osem hriešnikov, 1595-1596)

Nemecký grafik z 18.storočia: Svätý Dismas (medirytina, 1740-1770)

G. B. Tiepolo: Ukrižovanie (18.st.)

N. N. Ge: Golgota (1893)

L. Corinth: Ukrižovaný zlodej (1883)

Dispater - rímsky *chtonické* božstvo, boh podsvetia; jeho matkou by mohla byť *Vica Pota*; pozri *rímski bohovia*

https://en.wikipedia.org/wiki/D%C4%ABs_Pater

disperzia - v obecnom význame rozptyl, rozklad; vo fyzikálno-chemickom význame je disperzia heterogénna sústava niekoľkých fáz (alebo zložiek), z ktorých jedna je spojitá (napr. voda) a druhá je jemne rozptýlená (napr. *latex*)

Smith v súvislosti s heslom *pigment*: ak sú pigmenty aplikované v *disperzii* dochádza k rozrušeniu väčších kusov, čo normálne neznamena rozrušenie skupín kryštálov pigmentu; aby sa dosiahlo správnej disperzie, musí byť farba (pigment) a médium (pojídlo) zomleté dohromady

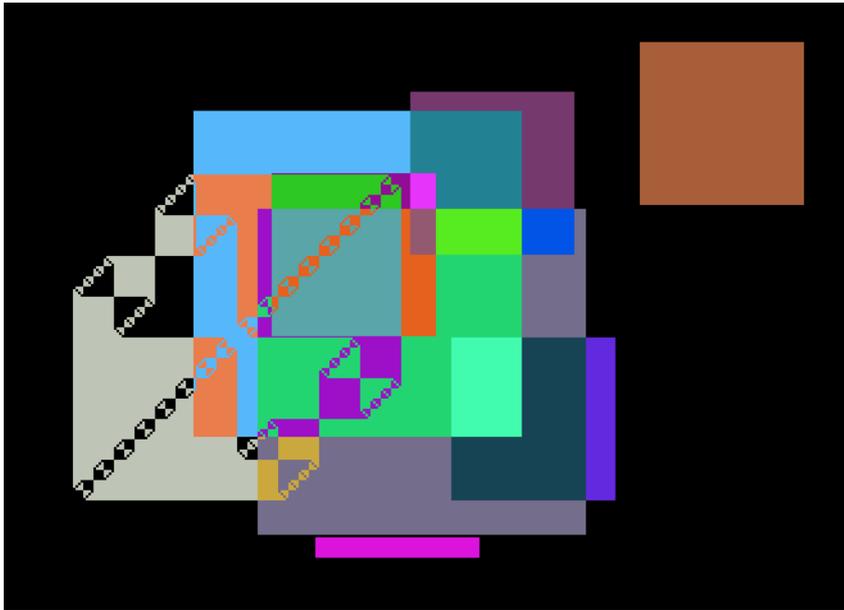
disperzný - v prípade *farbiva* je jedna zložka je rozptýlená v druhej vo forme jemných častíc

disperzný podklad - *podklad disperzný*

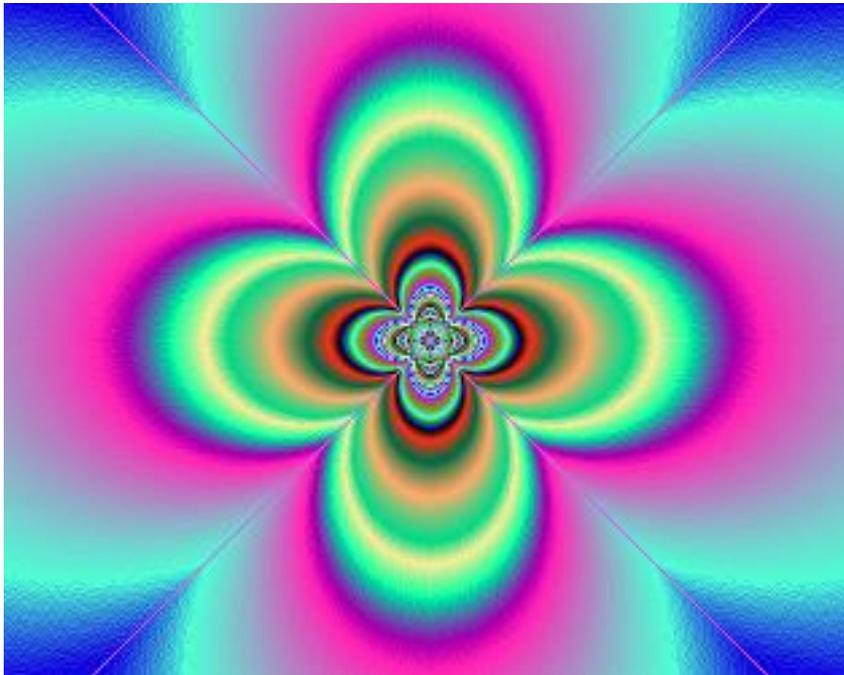
disperzný roztok - vodný disperzný roztok používaný na impregnáciu *podložky* a ako jedna zo zložiek *podkladu disperzného*; 1 diel disperzie : 2 diely vody

display hack - počítačový program s podobným výsledkom ako *kaleidoskop*; program display hacky prekonal niekoľko desaťročí; pravdepodobne prvý displej hack bol program s názvom *Skákajúce lopty* zo zač. 1950; známe *Žuvanie zaseknutého štvorca* vzniklo 1962; pozri *počítačové umenie, psychedelické umenie*

https://en.wikipedia.org/wiki/Display_hack

Žuvanie zaseknutého štvorca

Podľa Billa Gospera: Fajčenie trávy (display hack, psychedelické umenie)

dispositio - lat. – „rozvrhnutie“; termín používaný v *stredoveku* pre *kompozíciu* v oblasti *kresby, malby, grafiky* a *sochárstva*; porovnaj *dispozícia*

dispozícia - pôdorysné rozvrhnutie stavby; porovnaj *konfigurácia*; pozri *architektonický priestor*; *trikonchos*, *tetrakonchos*; *blatný hrad*; *pôdorys*

dispozícia podkovová - dispozícia *barokových* zámkov z troch krídel; pozri *cour d'honneur*-čestný dvor

dispozícia štvorlistová - pozri *tetrakonchos*

dispozícia trojlistová - pozri *trikonchos*

Dišputa s učiteľmi - *Dvanásťročný Ježiš v chráme/Ježiš medzi zákonníkmi*

dištančník - pomyselný *bod*, v ktorom sa zbiehajú na *horizonte* diagonály vedené štvorcami *dlažby*, zobrazenej v *perspektíve*

diurnale - *cirkevný kalendár*, jedna z *liturgických kníh*; podľa cirkevného kalendára zoradené *legendy* v *pasiónáli*